

बैजनाथ गाउँपालिका

बैजनाथ राजपत्र

खण्ड : ०४ संख्या : ०२ भाग : ०१ प्रकाशित मिति : २०७७/१०/१९

बैजनाथ गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७७

गाउँसभाबाट स्वीकृत मिति: २०७७/१०/०५

प्रस्तावना:

बैजनाथ गाउँ वासीहरूलाई संविधान प्रदत्त स्वास्थ्य सम्बन्धी हक र अधिकार सुनिश्चित गर्न र “नेपालको संविधानको धारा ५७ को उपधारा (४) को अनुसूची-८ को सूची नं. ९ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (झ) मा व्यवस्थित काम कर्तव्य र अधिकारको प्रयोजनको लागि र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ को दफा ११ को उपदफा २ (ज) मा प्रत्यायोजन गरिएको अधिकार प्रयोग गरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्र र समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासका लागि बैजनाथ गाउँपालिकाको क्षेत्रमा स्थापना भएका र स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधार गर्दै समयानुकूल उच्च प्रविधियुक्त स्वास्थ्य सेवाको विस्तार तथा विकास गर्न, गराउन स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गरी कार्यसम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकाले,

नेपालको संविधान को धारा २२६ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ अनुसार बैजनाथ गाउँपालिकाको गाउँ सभाबाट बैजनाथ. गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७७ पारित गर्नको लागि यो ऐन पेश गरिएको छ ।

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

(क) यस ऐनको नाम बैजनाथ गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७७ रहेको छ ।

(ख) यो ऐन गाउँसभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) “अध्यक्ष” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनुपर्छ ।

(ख) “उपाध्यक्ष” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको उपाध्यक्षलाई सम्झनुपर्छ ।

(ग) “ऐन” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा ऐन २०७७ लाई सम्झनु पर्छ ।

(घ) “कार्यपालिका” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको गाउँ कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

(ङ) “गाउँपालिका” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

(च) “गाउँसभा” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको गाउँ सभालाई बुझनुपर्छ ।

(छ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनुपर्छ ।

(ज) “वडा अध्यक्ष” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाका वडा अध्यक्ष सम्झनुपर्छ ।

(झ) “वडा समिति” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको वडा अध्यक्ष र सदस्य रहेको वडा समितिलाई सम्झनुपर्छ ।

(ञ) “स्वास्थ्य शाखा” भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि कामकाज गर्न गराउनको लागि तोकिएको शाखा/उपशाखा/इकाई सम्झनुपर्छ ।

(ट) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सरकारी स्तरबाट संचालित अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई आयुर्वेद तथा बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरू, गाउँघर क्लिनिक, खोप क्लिनिक, अस्पताल परामर्सी लगायत अन्य स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ठ) “गैह सरकारी स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले निजी क्षेत्र, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी, गुठी लगायतका संस्थाहरूबाट सेवाको साथसाथै नाफामूलक वा गैह नाफामूलक उद्देश्यले गाउँ पालिका भित्र संचालति सबै प्रकारका स्वास्थ्य संस्थाहरू संघ-संस्थाहरू (जस्तै अस्पताल, निजी क्लिनिक, मातृ स्वास्थ्य क्लिनिक, नर्सिङ्गहोम, बैद्यखाना, सुधारकेन्द्र, फार्मेसी अनुसन्धान केन्द्र/डाइग्नोसिस सेन्टर, रक्तसञ्चार केन्द्र आदि) लाई सम्झनु पर्दछ ।

(ड) “स्वास्थ्य सेवा व्यवसाय” भन्नाले स्वास्थ्य उपचारको लागी चाहिने सबै प्रकारका औषधी, औजार, उपकरण लगायत सामग्रीहरू उत्पादन गर्न उद्योग, ओसार पसार भण्डारण, विक्रि वितरण गर्ने तथा परामर्श दिने स्वास्थ्य व्यवसायलाई बुझनुपर्छ ।

(ढ) “स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति” भन्नाले ऐनको दफा ५ अनुसार गाउँपालिकामा गठित स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ण) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले ऐनको दफा ७ अन्तर्गत बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनुपर्दछ ।

परिच्छेद २

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकसम्बन्धी व्यवस्था

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु: (१) स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु ३ प्रकारका हुनेछन् ।

(क) सरकारी: सरकारी स्वामित्वमा गाउँपालिका भित्र संचालन भएका प्रतिष्ठान, प्राथमिक अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य केन्द्र, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई आयुर्वेद औषधालय तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, गाउँघर क्लिनिक, खोप क्लिनिक, आयुर्वेद केन्द्रहरु लगायतका सरकारी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन् ।

(ख) निजी: निजी क्षेत्रद्वारा संचालित मेडिकल कलेज, अस्पताल, नर्सिङ होम, पोलिक्लिनिक वा क्लिनिक, निदान केन्द्र, फार्मसी लगायतका निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन् ।

(ग) सामुदायिक, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरुको अधिनस्थ: सामुदायिक स्वामित्वमा रहेका र ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरु मार्फत संचालन भएका अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिक लगायतका स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु हुनेछन् ।

४. सेवा प्रवाहमा साझेदारी गर्न सक्ने : (१) गाउँपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ/संस्था, ट्रष्ट र व्यक्तिहरूसँग स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न क्रियाकलापहरु गर्नका लागि साझेदारी गर्न सक्ने छ र तिनीहरुबाट औषधि, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरु लगायत सेवा सम्बन्धी अन्य सहायताहरु प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद ३

समिति सम्बन्धी व्यवस्था

५. गाउँ पालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति: (१) गाउँ पालिको स्वास्थ्य क्षेत्रको नीति, रणनीतिहरु निर्माण तथा कार्यन्वयन गर्न र गाउँ पालिका क्षेत्रभित्र रहेका सरकारी, निजी, सामुदायिक, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुको रेखदेख समन्वय, अनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन गर्न देहाय बमोजिमको गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको गठन गरिने छ ।

(क) गाउँपालिका अध्यक्ष – अध्यक्ष

(ख) गाउँपालिका उपाध्यक्ष – उपाध्यक्ष

(ग) सामाजिक बिकास समिति संयोजक – सदस्य

(घ) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत – सदस्य

(ङ) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका सञ्जाल मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना – सदस्य

(च) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष मध्ये प्रत्येक दुई वर्षमा परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेका १ जना – सदस्य

(छ) कार्यपालिका सदस्यहरुमध्येबाट गाउँ पालिका अध्यक्षले तोकेको १ जना महिला सहित २ जना सदस्य

(ज) स्वास्थ्य क्षेत्रका विज्ञहरु मध्येबाट प्रत्येक दुई वर्षमा परिवर्तन हुने गरी गाउँपालिका अध्यक्षले तोकेको १ जना – सदस्य

(झ) स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैह्र सरकारी संस्था तथा नीजि क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना – सदस्य

(ञ) गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख – सदस्य सचिव

६. गाउँ पालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति को काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) गाउँ स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछः

(क) गाउँ पालिकाको क्षेत्राधिकार भित्रको स्वास्थ्य सेवा तथा सरसफाईको तथ्याङ्कहरु विश्लेषण गरि गाउँ पालिकाको आवश्यकतामा आधारित भएर स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरु तयार गर्ने ।

(ख) गाउँपालिका भित्रको स्वास्थ्य सेवा विकास, विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चितताको योजना तयार गर्ने,

(ग) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थाहरु तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरु संचालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, स्वास्थ्य संस्था स्थानान्तरण, समायोजन सम्बन्धी गाउँ कार्यपालिकालाई आवश्यक सिफारिस / राय प्रदान गर्ने ।

(घ) स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनका लागी आवश्यक जनशक्ति लागयत अन्य श्रोत साधन जुटाउने र प्रभावकारी परिचालन गर्ने गराउने ।

(ङ) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थाहरु र स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरुलाई गुणस्तरिय, मर्यादित र व्यवस्थित बनाउने,

(च) गाउँपालिका बाट स्थापना भएका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा दरबन्दी, सेवा, सुविधा र सर्तहरु सम्बन्धमा कार्यपालिकालाई आवश्यक राय सुझाव प्रदान गर्ने,

(छ) स्वास्थ्य संस्था, स्वास्थ्य सेवा व्यवसाय र व्यवस्थापन समितिहरुलाई निर्देशन दिने, जागरुक र सचेत गराउने,

(झ) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायहरुको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मुल्यांकनको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।

(ञ) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायसँग आवद्ध कर्मचारीहरुलाई कार्य सम्पादन सम्झौता अनुकूल हुने गरि सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने ।

(ट) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने गराउने ।

(ड) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायहरुले दिने सेवाहरुको गुणस्तरको आधारमा सेवा शुल्क निर्धारणका लागि कार्यपालिका समक्ष सिफारीस गर्ने ।

(ढ) स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने, गुनासा, उजुरी, सुन्ने, तथा यथोचित सम्बोधन गर्ने, गराउने

(त) स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रवन्ध गर्ने ।

(थ) गाउँकार्यपालिकालाई स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास र विस्तारमा आवश्यकता अनुसार राय सुझाव र सल्लाह दिने ।

(द) गाउँपालिकाले स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको लक्ष्य तथा उपलब्धिबारे समिक्षा गर्ने, सुझाव दिने तथा आवश्यक लिखित पृष्ठपोषण सहित योजना तर्जुमा गर्न सहयोग गर्ने ।

(ध) स्वास्थ्य संस्थाहरूको भौतिक सम्पत्ति, औजार-उपकरण, औषधि तथा औषधि जन्य सामग्रीको उचित उपयोग, संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने गराउने ।

(फ) गाउँपालिकामा स्वास्थ्य तथा सरसफाई क्षेत्रमा कार्यरत स्थानिय /निजि तथा गैह सरकारी संघ संस्थाहरूसंग समन्वय तथा आवश्यक परामर्श गर्ने ।

(२) गाउँ पालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको बैठक समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

७. गाउँ पालिका स्वास्थ्य अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितता समिति: (१) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सरकारी तथा गैहसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रवाह भईरहेको स्वास्थ्य सेवाका अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको मातहतमा रहने गरी देहाय बमोजिमको स्वास्थ्य अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितता समिति रहनेछ ।

(क) गाउँपालिका उपाध्यक्ष – संयोजक

(ख) सामाजिक बिकास समिति संयोजक – सदस्य

(ग) गाउँ सभाका सदस्यहरू मध्येबाट अध्यक्षले तोकेको १ जना महिला सदस्य – सदस्य

(घ) गाउँपालिका योजना तथा अनुगमन शाखा प्रमुख – सदस्य

(ङ) गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिले तोकेको एक जना मेडिकल अधिकृत वा नर्सिङ प्रतिनिधि वा जनस्वास्थ्य बिज्ञ – सदस्य

(च) स्थानीय उपभोक्ता हित संरक्षण मञ्च को प्रमुख वा प्रतिनिधि एक जना – सदस्य

(छ) गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख – सदस्य सचिव

यस समितिमा आवश्यकता अनुसार बढीमा ३ जना सम्म बिज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

८. गाउँ पालिका स्वास्थ्य अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितता समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

गाउँपालिका स्वास्थ्य अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछ ।

(क) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह सम्बन्धी तथ्य/प्रमाण को बारेमा छलफल तथा विश्लेषण गरि अनुगमन योजना बनाइ अभिलेखिकरण गर्ने ।

(ख) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायहरूको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मुल्यांकनको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।

(ग) अनुगमनको क्रममा देखिएका विषयवस्तुहरूमा आवश्यक सुझाव, अनुशिक्षण तथा लिखित पृष्ठपोषण प्रदान गरी सुधारका लागि कार्ययोजना तयार पार्न सहयोग गर्ने ।

(घ) अनुगमनबाट पश्चात प्रतिवेदन तयार पारी गाउँपालिका स्वास्थ्य समितिलाई प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

(ङ) समितिको बैठकमा उपस्थिति र निर्णयहरू लेख्दा एकरूपताको लागि बैठक अध्यक्षता गर्ने व्यक्ति, मिति, स्थान, उपस्थित व्यक्तिहरूको नाम र दस्तखत, छलफलका विषयहरू निम्नयोल गर्ने

(च) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायसँग आवद्ध कर्मचारीहरूलाई कार्य सम्पादन सम्झौता अनुकुल हुने गरि सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने ।

(छ) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने गराउने ।

(ज) स्वास्थ्य अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितता समितिको बैठक समितिले नै निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

९. स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी व्यवस्था: (१) गाउँपालिले तोकिएको मापदण्डमा १५ शैयासम्म क्षमताको अस्पताल स्थापना गरी सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल सञ्चालन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापित अस्पताल संचालन तथा व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिम रहने गरि अस्पताल सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(क) गाउँपालिका अध्यक्ष – संरक्षक

(ख) सम्बन्धित वडाका वडा अध्यक्ष – अध्यक्ष

(ग) सामाजिक विकास समितिको संयोजक – सदस्य

(घ) सम्बन्धित अस्पताल रहेको वडाको अध्यक्ष – सदस्य

(ङ) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत वा निजले तोकेको व्यक्ति – सदस्य

(च) गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखाको प्रमुख – सदस्य

(छ) गाउँकार्यपालिकाबाट मनोनित महिला सदस्य एक जना – सदस्य

(ज) गाउँपालिका तहको अस्पतालको नर्सिङ ईन्चार्ज एक जना – सदस्य

(झ) स्थानिय औषधी व्यापार संघको अध्यक्ष वा प्रतिनिधि – सदस्य

(ञ) गाउँपालिका तहको अस्पतालको मे.सु. – सदस्य सचिव

(३) स्थानिय आवश्यकताको आधारमा गाउँपालिकाले हाल सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाको स्तरोन्ती गरी वा नयाँ थप गरि प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यसरी स्थापना भएका प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य चौकी, आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय र सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरूको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको समिति रहनेछ :

(क) गाउँपालिका अध्यक्ष – संरक्षक

(ख) गाउँपालिका भित्र पर्ने सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्था अवस्थित वडाको अध्यक्ष – अध्यक्ष

(ग) समितिले मनोनित गरेको निर्वाचित महिला सदस्यहरू मध्येबाट एकजना – उपाध्यक्ष

(घ) सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रको विद्यालयका प्राचार्य मध्येबाट एक जना महिला – सदस्य

(ङ) स्थानीय स्तरमा रहेका औषधि व्यवसायी संघको प्रतिनिधि एकजना – सदस्य

(च) समितिबाट मनोनित स्वास्थ्य क्षेत्रको जानकार महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू मध्येबाट एकजना – सदस्य

(छ) सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्था रहेको वडा कार्यालयको कार्यालय प्रमुख – सदस्य

(ज) सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख – सदस्य सचिव

(४) समितिका पदेन सदस्यहरू संरक्षक, सम्बन्धीत वडाका प्रमुख, शिक्षक प्रतिनिधि, गाउँपालिका वा वडाका कार्यालय प्रमुख र सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखको पहिलो बैठकले उपदफा (३) बमोजिम मनोनित हुने समितिका थप सदस्यहरूको मनोनयन गर्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम गठन हुने समितिमा पुरुष अध्यक्ष रहेको अवस्था भएमा महिला उपाध्यक्ष र महिला अध्यक्ष भएको हकमा पुरुष उपाध्यक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । समितिमा प्रतिनिधित्व हुने स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रका विद्यालयका प्राचार्य मध्ये एक जना महिला मनोनित हुने प्रावधान अनुसार महिला प्राचार्य नभएको अवस्थामा व्यवस्थापन समितिले स्वास्थ्य क्षेत्रमा योगदान दिन सक्ने महिला शिक्षिकाहरू मध्येबाट एकजना मनोनित गर्न सक्नेछ ।

(६) व्यवस्थापन समितिको बैठकमा निम्न बमोजिम क्षेत्रको प्रतिनिधित्व रहने गरी सदस्यहरू आमन्त्रित गर्न सकिने र निजहरूको कार्यकाल २ वर्षको रहनेछ,

क. दलित जनजातिबाट १ जना

ख. अपांग, अशक्त वा जेष्ठ नागरिकहरू मध्येबाट १ जना

ग. किशोरकिशोरीहरूको तर्फबाट १ जना

(७) गाउँपालिका स्तरमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने नीजि स्वास्थ्य संग सम्बन्धित, गैर सरकारी तथा दातृ संस्थाका आयोजना र कार्यक्रमका प्रतिनिधिहरूलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रित सदस्यको रूपमा संलग्न गराउन सकिने छ ।

(८) गाउँपालिका स्तरमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा दोहोरोपन नहुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नका लागि पहिले गठित स्वास्थ्यसंग सम्बन्धीत अन्य समितिहरूको विघटन गरी ती समितिहरूले गरी आएको कार्यहरू पनि यसै ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार गठित समितिले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(९) उपदफा (२) र (३) बमोजिम गठन भएका व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ

(क) नेपाल सरकारबाट जारी गरिएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र न्यूनतम सेवा मापदण्ड कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गराउने ।

(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ (झ) मा भएको गाउँपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत उल्लेख भएका स्वास्थ्य र सरसफाईसंग सम्बन्धीत (बुँदा १ देखि १२) कार्यक्रमहरूको आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थापन, समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

(ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा ४ (ख) मा उल्लेखित प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारमा उल्लेख भए बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरू (बुँदा १ देखि १७) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र आवश्यक कार्यान्वयनका लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने (अनुसूचि २) ।

- (घ) स्वास्थ्यको बृहत् सामाजिक सास्कृतिक र आर्थिक निर्धारक तत्वहरूको कारणवारे परिवर्तित जीवनशैली तथा जोखिमपूर्ण व्यवहारबाट मानव स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरूको पहिचान गर्न र नसर्ने रोगहरूबाट वचन जनचेतना अभिवृद्धि जस्ता कार्यक्रमहरू लागु गर्न नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र, जनसंख्या, लक्षित जनसंख्या, जोखिम र पछाडी परेका वर्ग, गरीब र सिमान्तकृत वर्ग निर्धारण गर्न र स्वास्थ्य तथा सहयोगी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि स्थानीय तहमा सिफारिस तथा सहजीकरण गर्ने ।
- (च) सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुच र उपलब्धता सुनिश्चित गराउनका लागि आवश्यक मानव स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने तथा सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई सहज रूपमा कार्य गर्न अनुकूल तथा सुरक्षित बातावरण सृजना गर्ने र उच्च कार्य सम्पादनका लागि प्रोत्साहित गर्ने ।
- (छ) स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिएको सेवा, सेवा प्रदायकहरूको कार्यसम्पादन र स्वास्थ्य सेवा उपभोगको नियमित समीक्षा तथा मूल्यांकन गरी पुरस्कृत समेत गर्ने ।
- (ज) स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा प्रवाह (भवन, औषधि, औजार उपकरण, फर्निचर) को लागि स्वास्थ्य संस्थाको नियमित स्व-मूल्यांकनका आधारमा आवश्यक स्थानीय बित्तिय स्रोत साधनहरूको पहिचान तथा परिचालनमा सहयोग गर्ने र सो व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धीत निकायमा आवश्यक सिफारिस, छलफल, बहस, पैरवी गर्ने ।
- (झ) स्वास्थ्य सूचनाको उचित व्यवस्थापन गर्न स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्यांक, सूचना संकलन, विश्लेषण गरी सोको उपयोगमा वृद्धि ल्याउने । रेकर्डिङ्ग तथा रिपोर्टिङ्गलाई सुनिश्चित गरी यसको मासिक तथा आवधिक समीक्षा गर्ने ।
- (ञ) स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य समस्या र आवश्यकताको विश्लेषण गरी तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने ।
- (ट) स्वास्थ्य सेवामा सुशासनलाई मध्यनजर गरी जन सहभागिता र सामाजिक जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सेवाग्राहीमैत्री स्वास्थ्य सेवालाई सुदृढीकरण गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।
- (ठ) विद्युतीय स्वास्थ्यको अवधारणालाई स्थानीय स्तरमा विकास गरी क्रमशः लागु गर्दै जाने । सोको कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका अन्तर्गतका गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति र स्वास्थ्य शाखा संग आवश्यक समन्वय गर्ने ।
- (ड) केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले चलाएका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम तथा अभियानहरूलाई सफल पार्न आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (ढ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अन्य काम, कर्तव्य अधिकार र बैठक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (१०) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको कार्यकाल पाँच वर्षको हुनेछ ।
- (११) व्यवस्थापन समितिको म्याद सकिनुभन्दा एक महिना अगावै नयाँ व्यवस्थापन समितिको गठन गरी बहालवाला व्यवस्थापन समितिले पदभार हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ । यसो हुन नसकेमा वा

व्यवस्थापन समिति गठन विवादित भएमा तोकिए बमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन स्वास्थ्य समितिको सिफरिसमा कार्यपालिकाले गर्नेछ ।

(१२) कुनै पनि व्यक्ति दुई कार्यकाल भन्दा बढीस्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिमा रहन सक्ने छैन । तर पदेनको हकमा यो लागु हुने छैन ।

१०. बैंक खाता सञ्चालन : (१) गाउँपालिका मातहतमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूले गाउँपालिकाको लेखा प्रणालीमा सामञ्जस्यता हुने गरि छुट्टै बैंक खाता सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम रकेको बैंक खाता व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको लेखा व्यवस्थापन र लेखा परीक्षण गाउँपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

११. स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिने: (१) व्यवस्थापन समितिले तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसकेको भनी गाउँ पालिकाको स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिले मनासिब कारण र तथ्य सहित कार्यपालिकामा सिफारिश गरेमा सोको कारण खुलाई कार्यपालिकाले तोकिएको प्रक्रिया पुरा गराई व्यवस्थापन समितिलाई विघटन गर्नसक्नेछ । तर यसरी विघटन गर्नु अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मनासिब मौका दिइनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति विघटन भएपछि अर्को समिति गठन नभएसम्म वा अन्य कुनै कारणले समिति गठन नभएसम्म कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - ४

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयंम सेवक सम्बन्धी व्यवस्था

१२. गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुखको व्यवस्था : (१) गाउँपालिकामा स्वास्थ्य शाखा हेर्न गाउँपालिका अन्तर्गत कार्यरत हेल्थ इन्स्पेक्सन समुह मध्येबाट कार्य जेष्ठताको आधारमा कार्यपालिकाले तोकेको एकजना स्वास्थ्य शाखा प्रमुख रहनेछन् । समान तहको हकमा सम्बन्धीत विषयमा उच्च शैक्षिक योग्यता, कार्य जेष्ठता र कार्यसम्पादनको आधारमा छनौट गरिनेछ ।

(२) स्वास्थ्य शाखा प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार गाउँ कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१३. कर्मचारी व्यवस्थापन : (१) स्वास्थ्य संस्थामा हाल कार्यरत कर्मचारीहरू समायोजन ऐन, २०७५ बमोजिम नै हाललाई कार्यरत रहेको मानिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कार्यरत कर्मचारीहरू संघ तथा प्रदेश सरकारले गरेका निर्देशन र कर्मचारी समायोजन ऐन बमोजिम हुनेगरी व्यवस्था गरिनेछ ।

(३) गाउँपालिकामा आवश्यक स्थायी दरबन्दी पद पुर्तिका लागि प्रदेश लोकसेवा मार्फत गरिनेछ ।

(४) स्थानिय स्रोतबाट करारमा भर्ना गरि कार्यरत कर्मचारीको सेवा, सर्त र सुविधा गाउँपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(५) गाउँपालिका भित्रका सरकारी स्वास्थ्य संस्था मार्फत् आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि ४ प्रकारका स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् :

(क) स्थायी: गाउँपालिकाको सेवामा रहेका, नेपाल सरकारको स्वास्थ्य सेवाबाट समायोजन भई आएका, प्रदेश लोकसेवा मार्फत सिफारिस भई आएका स्वास्थ्यकर्मीहरू,

(ख) करार: स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा गाउँपालिका, संघ तथा प्रदेश मार्फत करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरू

(ग) अभ्यासकर्ता: स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू एवं गाउँपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा आर्जन गरेका विद्यार्थीहरूलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्य कर्मीको रूपमा गाउँपालिकाले भर्ना गर्न सक्ने छ । यस्ता अभ्यासकर्तालाई वढीमा १ वर्षको लागि भर्ना गर्न सक्ने छ ।

(घ) स्वास्थ्य अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू

१४. स्वास्थ्य अभियानकर्ता तथा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको ब्यबस्था: (१) स्वास्थ्य सेवालाई घरघरको पहुँचमा पुऱ्याउन र जनचेतना फैलाउन गाउँपालिकाले स्वास्थ्य आमा समुहको छनौटमा व्यवस्थापन समितिले महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

(२) गाउँपालिकाले विशिष्टकृत अवस्थामा स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा तोकिएको प्रक्रिया पुरा गरि स्वास्थ्य अभियानकर्ता नियुक्ती गरि परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(३) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका नियुक्तिका लागि कम्तिमा कक्षा १० वा .सी. वा सो सरह उत्तिर्ण गरेको, २१ वर्ष पुरा भई ३५ वर्ष ननाघेका सम्बन्धित वडाको महिला हुनुपर्नेछ । विवाहित महिलालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

(४) प्रति ७५० जनसंख्याको लागि १ जना महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका रहने गरि स्वास्थ्य आमा समुहले व्यवस्थापन समिति समक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(५) व्यवस्थापन समितिले नियुक्त गरेका प्रत्येक महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूलाई आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम प्रदान गरे पश्चात परिचालन गर्नुपर्नेछ ।

(६) ६० वर्ष उमेर पुगेका कार्यरत महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूलाई कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिमको प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गरी अनिवार्य बिदाइ गरिनेछ ।

(७) कुनै पनि संस्थामा कार्यरत तलवी कर्मचारी, शिक्षक वा अन्य संघ संस्था सदस्यता प्राप्त गरेको व्यक्तिले महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको रूपमा कार्य गर्न पाइने छैन ।

(८) स्वास्थ्य अभियानकर्ता तथा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

९) महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको छनौट गर्दा संघीय सरकारको निर्देशिका बमोजिम हुनेछ ।

१५. स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा: (१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरूको सेवा सुविधा संघ तथा प्रदेश सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ । आवश्यकता र क्षमताका आधारमा कार्यपालिकाले अन्य सेवा सुविधा थप गर्न सक्नेछ ।

(२) करार स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा सम्बन्धीत दरबन्दिको प्रचलित तलब स्केल वा दुई पक्षबीचको आपसी समझदारीमा भएको करार सम्झौता बमोजिम हुनेछ ।

(३) अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको हकमा निर्वाह भत्ताको रूपमा सम्बन्धित तहका स्वास्थ्यकर्मीले पाउने मासिक तलब स्केलको दुई तिहाई रकम सम्म उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(४) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू लाई वार्षिक रूपमा पोशाक भत्ता, सञ्चार तथा यातायात खर्च, काममा खटाइएमा सो दिनको पारिश्रमिक लगायतका सुविधाहरू उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(५) स्वास्थ्यकर्मीको विदा र सेवा सुविधा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

१६. स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी निर्धारण, नियुक्ति, बढुवा र सरुवा: (१) सरकारी स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ । आवश्यकताको आधारमा गाउँपालिकाले थप गर्न सक्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको दरबन्दी अनुसारका पदहरूमा नेपाल सरकारबाट समायोजन भई आएका स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरू रहनेछन् । समायोजन भई नआएमा वा थप कर्मचारीको आवश्यकता परेमा गाउँपालिकाले करारमा स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

(३) स्वास्थ्य संस्थामा रिक्त दरबन्दी पदपूर्तिका लागि स्वास्थ्यकर्मी तथा अन्य कर्मचारीहरू नियुक्तिको व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) गाउँपालिका भित्र सरुवाका लागी निवेदन दिने स्थायी स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीको सरुवा तथा पदस्थापन सरुवा भएर जाँदा र आउदा सेवग्राहिले पाउनु पर्ने सेवामा बाधा नपर्ने गरी आवश्यकता र औचित्यको आधारमा आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी अध्यक्षको परामर्शमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम सरुवा गर्दा दरबन्दी अनुसारका पदहरूमा कार्यरत स्थायी कर्मचारीहरूको हकमा सोही दरबन्दी भएको ठाउँमा मात्र गर्न पाईने छ ।

(६) संघ तथा प्रदेश लोक सेवा आयोगबाट सफल भई सिफारिस भएका स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारी लाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले दरबन्दी अनुकूल हुनेगरी स्थायी नियुक्ति प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(७) स्वास्थ्यकर्मी को सरुवा, बढुवा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिमको हुनेछ ।

१७. कार्यसम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने: (१) स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्यसम्पादन करार सम्झौताको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्नेछ:

(क) गाउँपालिका अध्यक्षको रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य शाखा हेर्ने अधिकृतसँग, उक्त अधिकृतले स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखहरूसँग र प्रमुखले अन्य कर्मचारीहरूसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने छ ।

(ख) कार्यसम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुने छ । करार सम्झौता अनुसार काम भए नभएको मूल्यांकन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा तयार गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्ने छ ।

(ग) वार्षिक कार्यसम्पादन करारका सूचकहरू निर्धारण गर्ने कार्य स्वास्थ्य अनुगमन उप-समितिले तयार पारी कार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(घ) स्वास्थ्य क्षेत्रका प्राविधिक कर्मचारीहरूलाई सोहि क्षेत्र बाहेकका अन्य काममा लगाउन पाईने छैन ।

(ङ) खण्ड (घ) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सेवामा बाधा नपर्ने गरी संघीय, प्रदेश र गाउँपालिकाले बनाएको स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन नियममा अन्यथा भए बाहेक गाउँपालिकाले गाउँपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीलाई समान पदमा काजमा खटाउन तथा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

१८. पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था: (१) देहायका अवस्थामा गाउँपालिका अन्तर्गत कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारी लाई पदबाट हटाउन गाउँपालिका स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिले कार्यपालिका समक्ष सिफारिश गर्नेछ । सो उपर अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा कार्यपालिकाले सेवाबाट बर्खास्त गर्न सक्नेछ ।

(क) तोकिए बमोजिमको पदीय दायित्व पुरा नगरेमा,

(ख) विना सूचना लगातार पन्ध्र दिनभन्दा बढी समय तोकिएको कार्यालयमा अनुपस्थित भएमा
स्पष्टीकरण सोध्ने र सो स्पष्टीकरण संतोषजनक नभएमा,

(ग) कार्यालयमा धुम्रपान तथा मध्यपान सेवन गरी पटक-पटक आएको कुरा प्रमाणित भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट दोषी ठहर भएमा,

(ङ) कार्यालय समयमा अन्यत्र सेवा वा अन्य व्यवसायीक क्रियाकलाप गरेमा,

(च) राजनितिक दलको सदस्यता हाँसिल गरि सक्रिय राजनितिमा संलग्न रहेको पाईएमा,

(छ) व्यवसायिक हकहितका नाममा सूक्ष्म रुपमा अमूक राजनैतिक दलको मात्र हित वा विरोधमा कार्य गर्ने संगठनका गतिविधिमा कार्यालयको समयमा संलग्न भएमा ।

स्पष्टीकरण: यस खण्डको प्रयोजनकालागी सक्रिय राजनिति भन्नाले राजनैतिक दलको विधान बमोजिम गठित केन्द्रीयस्तर, प्रदेशस्तर, जिल्लास्तर वा स्थानीय स्तरका रहेका संघ संगठन वा कार्यकारिणी समिति संलग्न रहेको सम्झनुपर्छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वा अन्य माध्यमले कुनै स्वास्थ्यकर्मी वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने कारणको आवश्यक प्रमाण प्राप्त भएमा कार्यपालिकाले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ, तर कार्यरत पदबाट हटाउनु अघि मनासिव माफिकको स्पष्टीकरणको मौका प्रदान गरिने छ ।

१९. अदालतको आदेशबाट पुनःबहाली हुन सक्ने: (१) दफा (१८) मा उल्लेख भएका कुनै आरोप वा अन्य कुनै आरोपमा सजाय भै नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएको स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम मात्र नोकरीमा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली भएको स्वास्थ्यकर्मी, वा कर्मचारीले नोकरीबाट हटेको दिनदेखि पुनःबहाली भएको मिति सम्मको पुरा तलब ,भत्ता, तलब वृद्धि तथा अन्य सुविधा पाउन योग्य भए सो समेत पाउनेछ ।

२०. तलबभत्ता नपाउने र सेवा अवधी गणना नहुने: नियमानुसार बिदा स्वीकृत गराई बसेको अवस्था र दफा (१९) को उपदफा (२) बमोजिम बाहेक आफु कार्यरत रहेको स्वास्थ्य संस्थामा

अनुपस्थित रहेका र बेतलवी बिदामा रहेका स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी तथा स्वास्थ्य कार्यकर्ताले अनुपस्थित अवधीको तलब भत्ता तथा अन्य सुविधा पाउने छैन र सो अवधी सेवामा गणना हुनेछैन । २१. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने: गाउँपालिकाको स्वामित्व रहेको स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कुनै स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीले कुनै पनि देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन पाइने छैन । स्थायी आवासीय अनुमति लिएका स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीलाई सेवावाट बर्खास्त/खारेज गरी थप दण्ड तथा सजाय प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ५

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन सम्बन्धी व्यवस्था

२२. स्वास्थ्य संस्था खोल्न अनुमति लिनुपर्ने: (१) कुनै व्यक्ति, समुह वा संघ संस्थाले निजी, सामुदायिक वा लोक कल्याणकारी स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन गर्न चाहेमा तोकिएको विवरण खुलाई गाउँपालिकामा तोकिएको प्रकृया पुरा गरी अनुमतिका लागी निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेमा सो निवेदन उपर गाउँपालिकाले अनुगमन समिति मार्फत आवश्यक स्थलगत अनुगमन तथा जाँचवुझ गरी राय सहितको प्रतिवेदन गाउँ पालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । सोहि प्रतिवेदनका आधारमा गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालन का लागि अनुमति दिन मनासिव देखिएमा तोकिएको सर्त बन्देज पालना गर्ने गरी कार्यपालिकाले निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम अनुमति लिई स्थापना गरिएको स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएका सर्त बन्देज पालन गरेको देखिएमा सेवा संचालनका लागि गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाको निर्णयले स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।

(४) गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहने वाहेकका अन्य कुनैपनि स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा भवनमा सञ्चालन गर्ने अनुमति दिइने छैन ।

(५) सामुदायिक वा सर्वजनिक गुठी अन्तर्गत स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :

(क) गुठी सञ्चालन गर्ने गुठी सञ्चालक सङ्गठित संस्थाको रूपमा दर्ता भएको हुनु पर्ने

(ख) गुठी सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक गुठी भए ट्रष्टमा कम्तीमा ७ (सात) जना सदस्य हुनु पर्ने,

(ग) आयव्ययको लेखा खडा गरी मान्यता प्राप्त लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने,

(घ) सार्वजनिक गुठीको तत्काल कायम रहेका ट्रष्टले आफ्नो जीवनकालमै वा शेषपछि गुठीयारको रूपमा कार्य गर्ने आफ्नो उत्तराधिकारी तोक्न सक्नेछन । त्यस्तो उत्तराधिकारी तोक्दा गाउँपालिकाको पुर्व स्वीकृति लिनु पर्ने,

(६) कुनै सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी संस्थाले मुनाफा नलिने उद्देश्यवाट स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको प्रकृयाबाट स्वीकृति लिई सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्नसक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम सञ्चालित स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसायले पालना गर्नु पर्ने सर्त तथा अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(८) प्रचलित कानून बमोजिम अनुमती/स्वीकृती प्राप्त गरी गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय यसै ऐन अनुसार स्थापन भएको मानिने छ । त्यस्ता संस्थाहरूले यो ऐन जारी भएको मितिले ३ (तीन) महिना भित्र दर्ता नियमित गर्न/गराउन तोकिएको ढाँचामा सम्पूर्ण विवरण सहितको निवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(९) स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय दर्ता तथा सञ्चालन प्रचलित कानून र कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(१०) उपदफा (२) र (३) बमोजिम खोलिएका कुनै पनि नीजि, सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी संस्थाले स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसाय वाट यो ऐन र अन्तर्गत बनेको नियमावली विपरीत अन्य कुनै काम गरेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो कुनै नीजि स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायलाई प्रदान गरेको अनुमति वा स्वीकृति गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको सिफारिशमा रद्द गर्न सक्नेछ । त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नु अघि सफाई पेश गर्ने मौका दिइनेछ । खारेजी उपर चित्त नबुझे सम्बन्धीत निकायमा उजुरी दिन सकिने छ ।

११) औषधि बिक्री वितरण सम्बन्धी अनुमति दिन निश्चित अवधिको पमार्नेसी तालिम व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ६

स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन मापदण्ड सम्बन्धी व्यवस्था

२३. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड: (१) गाउँपालिकाले तोकिएको मापदण्ड पुरा गरि १५ (पन्ध्र) शैयासम्म क्षमताको अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) गाउँपालिकाले प्रत्येक वडामा कम्तिमा एउटा स्वास्थ्य संस्था रहनेगरी र जनसंख्याको अनुपातमा थप गर्न आवश्यक रहेमा देहायका पूर्वाधार पूरा गरी स्वास्थ्य चौकी वा आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(क) जनशक्ति: नेपाल सरकारबाट तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको दरबन्दी अनुसारको जनशक्ति रहनेछ । आवश्यकता अनुसार गाउँपालिकाको थप मापदण्ड र जनशक्ति थप गर्न सक्नेछ ।

(ख) भवन कोठा: प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन ।

(ग) उपकरण: आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न आवश्यक उपकरणहरू ।

(३) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा केन्द्र : गाउँपालिका क्षेत्र भित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योगा, ध्यान लगायतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा टुट्टहरूसँगको साझेदारीमा वा गाउँपालिका आफैले आयुर्वेद र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(क) जनशक्ति नेपाल सरकारबाट तोकिएको दरबन्दी अनुसारको जनशक्ति हुनेछ । गाउँपालिकाले थप जनशक्ति ताक्ने सक्नेछ ।

(ख) भवन कोठा: प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष, पूर्वकर्म कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन ।

(ग) उपकरण: आधारभूत आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा प्रदान गर्न आवश्यक उपकरणहरू ।

२४. निजी क्षेत्रले अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्ने: (१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहेमा १५(पन्ध्र) शैया सम्मको सञ्चालन अनुमति गाउँपालिकाले दिनसक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिको लागि तोकिएको ढाँचा र प्रकृया अनुसार निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) स्वास्थ्य अनुगमन समितिले प्राप्त निवेदन उपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सक्नेगरी आशय-पत्र प्रदान गर्न स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति मार्फत कार्यपालिकालाई सिफारिस गर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) को आधारमा कार्यपालिकाले दुई वर्षभित्र तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सकिने प्रकारको आशय पत्र प्रदान गर्नेछ ।

(५) तोकिएको समयसीमा भित्र यसै ऐन बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतिका लागि कार्यपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेको ठहर भएमा अस्पताल सञ्चालनको अनुमति प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(७) स्वास्थ्य अनुगमन समितिले गाउँ क्षेत्रमा संचालित सबै निजी स्वास्थ्य संस्थाहरूको नियमित रूपमा अनुगमन गर्नुपर्नेछ ।

(८) स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार, जनशक्ति, औजार तथा उपकरण र अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२५. मापदण्ड पूरा नगरेमा सजाय हुने: (१) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला, फार्मेसी जस्ता स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनको स्वीकृति लिदा तोकिएको मापदण्ड पुरा नभएको तर झुठो विवरण दिएको वा अस्थायी रूपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा अनुगमन समितिले अनुगमन गरी सचेत गराउने, जरिवाना गराउने तथा स्वीकृति खारेजीको लागि गाउँपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा सम्बन्धीत स्वास्थ्य व्यवसायी परिषदमा दर्ता भएको स्वास्थ्यकर्मीले मात्र सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ । अन्यथा प्रचलित कानून बमोजिम दण्ड जरिवाना देखि अनुमति खारेज गर्न सकिनेछ ।

२६. सहूलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने: (१) सामुदायिक, निजी तथा ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूले कुल सेवाग्राहिको कम्तीमा १० प्रतिशत गरिव, विपन्न, असहाय, अपांग, सिमान्तकृत तगाएतका सेवाग्राहीहरूलाई निःशुल्क सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दिइएको सेवाको आधार सहितको विवरण गाउँपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ७

कोष, शुल्क तथा स्वास्थ्य संस्थाको सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवस्था

२७. स्वास्थ्य सेवा विकास कोष: (१) स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउन तथा त्यस्ता संस्थामा, मर्मत सम्भार तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सेवा विकास कोष स्थापना गर्न सकिनेछ । कोषको सञ्चालन कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२८. आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा कोष: (१) गाउँ पालिका मातहतमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुमासंचालन तथा लेखा प्रणालीको व्यवस्थापन हुने गरी आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा कोष स्थापना गर्न हुनेछ ।

२९. शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था: (१) आधारभुत स्वास्थ्य सेवा गाउँ पालिका मातहतका कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाबाट कुनै पनि किसिमको शुल्क लिन पाईने छैन ।

(२) गाउँपालिकाको स्वामित्व भएका स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि गाउँपालिकाले आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकौ कुरा लेखिएतापनि निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि तोकिएको वाहेकका सेवा दिन गाउँपालिकाले आफ्नो पहलमा थप सेवा दिदा श्रोत र सामथ्र्य नपुगी सेवा तथा वस्तु खरिद, उपयोग, सञ्चालन व्यवस्थापनका लागि स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको सिफारीसमा कार्यपालिकाले निर्धारण गरेको सेवा शुल्क स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरी लागु गर्न सक्नेछ ।

(४) सामुदायीक, निजी तथा लोक कल्याणकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको शुल्क सेवा र गुणस्तरको आधारमा स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको सिफारीसमा कार्यपालिकाले निर्धारण गरि स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरी लागु गर्न सक्नेछ ।

(५) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने स्वास्थ्य संस्थालाई लिएको शुल्कको प्रकृति हेरी पहिलो पटकमा दश हजार रुपैयाँ देखी एकलाख रुपैयाँसम्म जरिवाना र दोहोरिदै गएमा प्रत्येक पटक दोब्बर जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

३०. स्वास्थ्य संस्थाको सम्पत्ति: (१) गाउँपालिकाको स्वमित्वमा आएको र आउने स्वास्थ्य संस्थाको नाममा रहेको चल अचल सम्पत्ति गाउँपालिकाको सम्पत्ति हुनेछ । गाउँपालिकाले प्रयोगमा आउने वाहेक अन्य सम्पत्ती प्रचलित कानून बमोजिम बेचबिखन गरी प्राप्त भएको रकम गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवा विकास कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

(२) सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थाको सम्पत्ति सोही गुठीको नाममा रहनेछ । कुनै स्वास्थ्य संस्था सार्वजनिक गुठीको रुपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो संस्थाको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

(३) नीजि (नीजि, साझेदारी तथा नीजि, साझेदारी कम्पनि) स्वमित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरुको सम्पत्ति सम्बन्धित व्यक्ती वा निकायको स्वमित्वमा रहनेछ ।

(४) नीजि (नीजि, साझेदारी तथा नीजि, साझेदारी कम्पनि) स्वमित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरुले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग दानदातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि गाउँपालिकाको पुर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ । तर विदेशी व्यक्ति वा संघसंस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको सिफारीसमा संघीय सरकारबाट पुर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(५) संघीय सरकारको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति संघीय सरकारको स्वीकृति बेगर र गाउँपालिकाको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति गाउँपालिकाको स्वीकृति बेगर बेचबिखन तथा अन्यथा गर्न पाइने छैन ।

३१. छुट र सुविधा: (१) सामुदायिक र सार्वजनिक गुठीको रूपमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको नाममा जुनसुकै लिखत पारित गर्दा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्ने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा लेखिएको बाहेक अन्य संस्थाको नाममा कुनै लिखत पारित गर्दा कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिमको रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) सरकारी, सामुदायिक र सार्वजनिक गुठीको रूपमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थालाई दिइने अन्य छुट र सुविधा कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ८

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

३२. वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने: (१) आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद तथा व्यवस्थापन गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(२) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाको सहयोगमा खरिद इकाईले तयार गर्नेछ ।

३३. औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद: (१) औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिदका लागि गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रक्रिया अगाडी बढाउने छ ।

(२) औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद कार्यमा प्रचलित कानूनको प्रावधान अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

(३) गाउँपालिकाले खरिद गरेको उपकरण र औषधिको कूल परिमाण र मूल्य खरिद मितिको एक हप्ताभित्र सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

३४. औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको भण्डारण: (१) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित भण्डारणको लागि तोकिएको मापदण्ड पुरा हुने गरि छुट्टै भण्डारण कक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(२) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले गाउँपालिकाबाट प्राप्त गरेको उपकरण र औषधी तथा औषधी वितरण सम्बन्धी विस्तृत विवरण त्रैमासिक रूपमा सार्वजनिक गर्ने र सम्बन्धित गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ९

स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

३५. स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर तोक्न सक्ने: (१) गाउँपालिकाले स्थानीय स्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरूको गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गुणस्तर निर्धारण गर्दा गाउँपालिका गुणस्तर सुनिश्चितता उप-समितिले न्यूनतम सेवा मापदण्ड र राष्ट्रिय चिकित्सा मापदण्ड अनुरूप हुने गरी निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।
- (३) गाउँपालिका अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितता समितिले नियमित रूपमा गाउँ पालिका क्षेत्राधिकार भित्र रहेका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूको गुणस्तर लेखाजोखा गर्नुपर्नेछ ।
३६. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन: (१) गाउँपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ ।
- (२) आवश्यकता अनुसार अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू तय गरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद १०

आपतकालिन स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा संक्रामक रोग व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

३७. आपतकालिक स्वास्थ्य सेवा तथा व्यवस्थापन: (१) गाउँ पालिकाले आपतकालिन स्वास्थ्य सेवा योजना, स्वास्थ्य क्षेत्र विपद तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरि लागु गर्नेछ ।
- (२) आपतकालिन अवस्थामा तत्कालै स्वास्थ्य सेवा पुराउन द्रुत प्रतिकार्य टोली तथा आपतकालिन चिकित्सकिय समुह परिचालन गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम द्रुत प्रतिकार्य टोली तथा आपतकालिन चिकित्सकिय समुहको गठन, परिचालन तथा श्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (४) गाउँपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापन केन्द्र स्थापनका तथा संचालन गर्न सकिनेछ यसरी विपद व्यवस्थापन केन्द्र संचालन गर्दा नजिकको स्थानीय तहसंग संयुक्त रूपमा संचालन गर्नु पर्नेछ ।
३८. संक्रामक रोग रोकथाम तथा व्यवस्थापन: (१) स्थानीय स्तरमा कुनै नागरिकलाई संक्रामक रोग लागेमा सो को जानकारी २४ घण्टाभित्र नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वयमसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।
- (२) कसैलाई नसर्ने रोग लागेको थाहा हुन आएमा सो को जानकारी ५ दिनभित्र नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।
- (३) टिपोट गराइएका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रूपमा वडा समिति र गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ ।
- (४) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा गाउँपालिकाले सो को प्रभावक्षेत्र नित्रयौल गरी विद्यालय बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा वस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ ।

(५) महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक शतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकार समक्ष अनुरोध गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ११

जनस्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्धन तथा वातावरणिय स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यवस्था

३९. जनस्वास्थ्य प्रवर्धन : (१) खाद्यान्न, तरकारी तथा फलफुल, दुग्धजन्य पदार्थ, मासु जन्य पदार्थ, पानी लगायतका उपभोग्य वस्तुको उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री वितरणलाई स्वच्छ र गुणस्तरीय बनाउन गाउँ पालिकाले न्युनतम गुणस्तर मापदण्ड तोक्न सक्नेछ ।

(२) जनस्वास्थ्य मैत्री आवस तथा पुर्वाधार निर्माण, जनस्वास्थ्य लाई प्रभावित पार्ने विज्ञापन तथा प्रचार प्रसार, सामाजिक संस्कृतिक अन्धविश्वास लाई नियमन गर्न गाउँ पालिकाले आवश्यक कानून बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

(३) जनस्वास्थ्य प्रवर्धनका लागि गाउँ पालिका क्षेत्रमा रहेका रणनितिक स्थानहरूमा सावजनिक शौचालय, योग तथा व्यायमशालाहरू, खुल्ला स्थान तथा खेल मैदानहरू, हरित उद्यान लगायतका सेवा तथा संरचनाहरू स्थापना तथा संचालन गर्नुपर्ने छ ।

(४) पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षालाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन गाउँ पालिकाले आवश्यक मापदण्ड तयार गरि लागु गर्न सक्नेछ ।

(५) जनस्वास्थ्य प्रवर्धन सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४०. वातावरणिय स्वास्थ्य: (१) ध्वनी, बायु, जल तथा दृश्य प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्युनिकरण गर्न गाउँ पालिकाले आवश्यक मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

(२) गाउँपालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले व्यक्तिगत, घरेलु तथा सामुदायिक सरसफाईका मापदण्ड तयार गरी प्रत्येक आर्थिक वर्षको पहिलो महिना भित्र कार्यपालिका बैठकबाट अनुमोदन गराई लागु गर्नु पर्नेछ ।

(३) एक परिवारको शौचालय, ढल र फोहरमैला व्यवस्थित नभएको कारण अर्को परिवारमा हानी नोक्सानी पर्न गएमा सो को क्षतिपूर्ति हानी पुऱ्याउने परिवारले तिर्नु पर्नेछ ।

(४) शहरी तथा अर्ध शहरी क्षेत्रमा निश्कासित फोहरमैला पूनः प्रयोग गरी कम्पोष्ट मल बनाइएको अवस्थामा गाउँपालिकाले प्रोत्साहन रकम प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(५) स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला संकलन, प्रशोधन, विर्सजन र नियमनको लागि प्रदेश सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम हुनेछ । आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाबाट उत्पन्न भएको फोहोरमैला तोकिएको मापदण्ड अनुरूप व्यवस्थापन गर्नु सम्बन्धीत संस्थाकै दायित्व हुनेछ ।

४१. सुर्ती, मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको नियमन: (१) सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरणको लागि गाउँपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ ।

- (२) खाद्य पदार्थ विक्री गर्ने पसलमा सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री बितरण गर्न बन्देज गरिनेछ ।
- (३) सुर्ती , मदिरा र लागु पदार्थजन्य वस्तुको विक्री बितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरु तोक्न सक्नेछ ।
- (४) खाद्य पदार्थसँगै सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री बितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा गाउँपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद १२

जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था

४२. जरिवाना गरिने: (१) कसैले सरकारी, समुदायिक, सार्वजनिक गुठीको स्वामित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्था तथा स्वस्थ सेवा व्यवसायको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिले पेश गरेको राय सुझाव तथा प्रतिवेदनको आधारमा न्यायीक समितिले बिगो असुल गरी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नसक्नेछ ।
- (२) कुनै पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था वा व्यक्तिले यस ऐन विपरित कुनै कार्य गरेमा, गाउँपालिकाले तोकेको मापदण्ड पुरा नगरेमा, गाउँपालिकाले दिएको निर्देशन पालन नगरेमा कसुरको गाम्भिर्यतालाई विचार गरि न्यायीक समितिले पाँच लाख रुपैया सम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (३) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसुरको मात्रा हेरी कानूनले तोके बमोजिम सजाय हुनेछः
- (क) उपचार, सेवा र सेवा संग सम्बन्धित विषयको व्यक्तिगत गोपनीयता भङ्ग गरेमा,
- (ख) स्वास्थ्य परीक्षण उपचार तथा सेवा दिदा लापरवाही, विभेद वा गैर जिम्मेवारीपूर्ण कार्य गरेमा,
- (ग) उपचारमा बद्रियत राखी दुख दिएमा, अमर्यादित कार्य गरेमा,
- (घ) कानून विपरितका अन्य कार्य गरेमा ।
- (४) जरिवाना सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (५) उपदफा (१), (२), (३), (४) बमोजिम जरिवाना गर्नु अघि कार्यपालिकाले तोकिए बमोजिम काम, कर्तव्य र अधिकार भएको छानविन समिति गठन गरि छानविन गर्नेछ ।
- (६) गाउँपालिकाको तथा तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।
४३. प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुने: (१) यस ऐन बमोजिम सजाय हुने कुनै कसुरमा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम पनि सजाय हुन सक्ने अवस्था रहेछ भने सोहि कानून बमोजिम सजाय गर्न यस ऐनले बाधा पुऱ्याउने छैन ।

परिच्छेद १३

विविध

४४. सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नुपर्ने: (१) स्वास्थ्य संस्थामा स्वतन्त्र र भय रहित रूपमा उपचार तथा सेवा पाउने वातावरण सिर्जना गर्न तथा कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा स्वास्थ्य संस्थाले पालना गर्नु पर्ने सर्त तथा मापदण्ड कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछन् ।

(३) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवामा लिङ्ग, धर्म, वर्ण, जात, वर्ग आदिको आधारमा भेदभाव एवं दुर्व्यवहार दण्डनिय हुनेछ ।

(४) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवा दिदा सेवा लिनेको व्यक्तिगत गोपनीयताको हक सुरक्षित गराउनु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र कार्यरत स्वस्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ । व्यक्तिगत गोपनीयताको हक सुरक्षित नभएको वा कुनैपनि बहानामा अन्यथा भए गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

४५. निजी मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस: (१) संघीय, प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप निजीस्तरमा मेडिकल कलेज तथा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि सम्बन्धित वडा र गाउँपालिकाबाट सिफारिस लिनु पर्नेछ

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरणका लागि कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) सिफारिसका लागि गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजस्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ

४६. अभिलेखिकरण तथा प्रतिवेदन: (१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका संचालनमा रहेका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहिको अभिलेख सुरक्षित रूपमा राख्ने र तोकिएको निकायमा प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने छ ।

(२) गाउँपालिका तथा सम्बन्धित निकायले माग गरेको अवस्थामा वा कुनैपनि समयमा तोकिएका विवरणहरू माग गर्ने निकायमा पेश गर्नु सम्बन्धित संस्थाको जिम्मेवारी हुनेछ ।

४७. नियम बनाउने अधिकार: (१) यो ऐन कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि परिपत्र आदि बनाउन सक्नेछ ।

४८. संक्रमणकालीन व्यवस्था: (१) यस ऐनले तोकिएको तथा तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआएसम्म कार्यपालिकाले गर्नसक्नेछ ।

४९. बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार: (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अडकाउ परेमा कार्यपालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ हटाउन आदेश जारी गर्नसक्नेछ ।

५०. खारेजी र बचाउ : (१) यो ऐन बन्नुभन्दा पहिले प्रचलित कानून अनुसार भएगरेका कामहरू यसै ऐन अनुसार भएको मानिनेछ र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

(२) संघीय र प्रादेशिक कानूनसँग बाझिन गएमा बझिन गएका यस ऐनका दफा र उपदफाहरू बाझिएको हदसम्म स्वतः खारेज हुनेछ ।

(३) यसअघि कानून बमोजिम नियुक्त स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी स्वयमसेवकहरूलाई नेपाल सरकारले दिइदै आएको सुविधामा कुनै किसिमको कटौती गरिने छैन । तर यो व्यवस्थाले कानून बमोजिम दण्ड, सजाय कार्यवाही गर्न बाधा पर्नेछैन ।

आज्ञाले,
दान बहादुर ऐडी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

मुद्रण : मिशन प्रिन्टीङ प्रेस, कोहलपुर बाँके, मूल्य रु. १०/-

घरेलु दर्ता नं. ११९/४६१४/२०७०/२०७१